

UNDERHÅLLS- OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2012 – DNR 2012:031

Pythagoras industrimuseum, Pythagoras vänner

Pythagoras industrimuseum, Pythagoras vänner
Norrtälje socken
Norrtälje kommun
Uppland
2012

Hedvig Bellberg

SAMMANFATTNING

Hembygdsgårdarna är betydelsefulla förmedlare av lokala byggnadstraditioner. Oavsett ålder, om gårdarna utgörs av en samling byggnader från socknens alla hörn eller står på ursprunglig plats, har de i många fall behållit en ålderdomlig och ursprunglig prägel. I egenskap av tillgänglig plats för allmänheten utgör dessutom hembygdsgårdarna för många en viktig mötesplats och inspirationskälla med tydlig närvaro av historien.

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är en ambition att bidra till skapandet av en varaktig grund för Stockholms läns hembygdsgårdars bevarande och fortlevnad. Genom att producera ett effektivt verktyg för underhållet av landskapets hembygdsgårdar, är avsikten att underlätta för framtida insatser och samarbeten. Förhoppningen är också att ökad uppmärksamhet skall leda till ett ökat intresse bland såväl allmänheten som berörda organisationer och myndigheter.

Föreliggande underhålls- och åtgärdsprogram har tagits fram i samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg och Gästrik-Hälsinge hembygdsförbund genom finansiering av Landstingets TRU-nämnd (Tillväxt och regional Utveckling). Projektledare inom Stockholms län är Stockholms läns museum och samarbetspartners är Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns hembygdsföreningar. Projektet drivs genom finansiering av kulturmiljövårdsbidrag förmedlat av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ansvarig för utformningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet är Ulrika Olsson, antikvarie och projektledare vid Länsmuseet Gävleborg. Modifieringar för anpassning till Stockholms län har utförts av Hedvig Bellberg, bebyggelseantikvarie och projektledare vid Stockholms läns museum.

Fältarbetet och slutförandet av programmet samt fotografering har utförts av Hedvig Bellberg. Projektet påbörjades under 2011 då 10 av Stockholms läns hembygdsgårdar utrustades med var sitt program. Projektet fortsatte under 2012 då program upprättades för ytterligare 20 av Stockholms läns hembygdsgårdar.

Med förhoppningen att byggnaderna får fortsätta att inspirera och berätta sin historia under en lång tid framöver önskas ni lycka till med det fortsatta arbetet med ert underhålls- och åtgärdsprogram.

Hedvig Bellberg

Stockholm 2012-11-30

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING

Del 1

1.1	..... INLEDNING	3
1.1.1	..... Syfte.....	3
1.1.2	..... Omfattning och avgränsningar	3
1.1.3	..... Revidering och utökning	4
1.1.4	..... Gällande lagstiftning.....	5
1.1.5	..... Fastighetsavgifter och försäkringar	6
1.1.6	..... Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning.....	6
1.2	..... KÄLLOR	6
1.3	..... HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK.....	7
1.4	..... KULTURHISTORISK BETYDELSE.....	7

Del 2

2.1	..... BYGGNAD SINVENTERING	9
2.1.1	..... Begrepp och definitioner	9
2.1.2	..... Situationsplan	10
2.2	..... BYGGNADSBESKRIVNING	12
2.2.1	..... Begrepp och definitioner	12
2.2.2	..... Byggnad 1 Pythagoras industrimuseum	13
2.2.3	..... Byggnad 2 Stallet.....	14
2.2.4	..... Byggnad 3 Vaktmästarbostaden	14

Del 3

3.1	..... SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG.....	15
3.1.1	..... Begrepp och definitioner	15
3.1.2	..... Byggnad 1 Pythagoras industrimuseum	16
3.1.3	..... Byggnad 2 Stallet.....	18
3.1.4	..... Byggnad 3 Vaktmästarbostaden	19
3.2	..... GENOMFÖRANDE.....	20
3.2.1	..... Checklista	20
3.2.2	..... Åtgärdslista.....	20
3.2.3	..... Check- och åtgärdslistornas tillämpning.....	21
3.3	..... UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD.....	22
3.3.1	..... Rådgivning	22
3.3.2	..... Projektering	22
3.3.3	..... Finansiering	22

1.1 INLEDNING

1.1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta underhålls- och åtgärdsprogram är att hembygdsföreningen skall få ett användbart och effektivt verktyg för bevarandet av sina byggnader. Med programmet blir det lätt att överblicka, planera och kostnadsberäkna kommande vård och underhåll och genom dokumentationen av utförda arbeten skapas ett värdefullt referensmaterial för framtiden.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall användas för årlig kontroll enligt medföljande checklista för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. När åtgärd av en skada eller normalt underhåll bedömts krävas noteras detta i programmets åtgärdslista. På detta sätt sammanställs byggnadernas behov lättöverskådligt och planeringen av arbetet kan göras. Syftet med programmet är således också att skapa utrymme för genomtänkta åtgärder med lämpliga material och metoder, i samarbete med kunniga hantverkare och antikvariska myndigheter.

Ett tredje syfte är att uppmärksamma hembygdsgårdarna och bidra till att skapa en varaktig grund för deras fortlevnad.

Tillämpningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet kan bildligt talat jämföras med en trestegsraket. I ett första steg framställs ett program för den specifika hembygdsgården av Stockholms läns museum. I detta ingår en skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag. I nästa steg används programmet för kontinuerliga kontroller av hembygdsgårdens byggnader, vilka ligger till grund för planeringen av framtida åtgärder. Detta arbete utförs av hembygdsföreningen. Det tredje och sista steget är utförandet av åtgärderna. Detta görs av anlitate hantverkare eller av hembygdsföreningen själv.

Skadeinventeringen som utförs av läns museet, är en engångsinsats med avsikt att fungera som utgångspunkt för föreningens fortsatta arbete på egen hand. Programmet skall även fungera som referensmaterial vid myndighetskontakter samt upplysa om gällande lagstiftning med mera. Det är väsentligt att programmet behåller sin ursprungliga struktur för att förbli begränsat och lättanvänt. Av den anledningen skall inte dokument infogas som inte är av betydelse för programmet.

Ett exemplar av underhålls- och åtgärdsprogrammet skall finnas hos Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta för att öka medvetenheten om hembygdsgårdarnas behov samt underlätta kommunikationen och tillhandahålla ett väl genomarbetat underlag för beslut.

1.1.2 Omfattning och avgränsningar

Underhålls- och åtgärdsprogrammet är avsett att tillämpas på hembygdsgårdens byggnader och deras fasta inredning. Lösa inventarier och tillhörande mark berörs därför inte av programmet. Samtliga byggnader som tillhör hembygdsföreningen vid besiktningstillfället ingår liksom tillkomna byggnader vid framtida revideringar.

Programmet inriktar sig på skador och behov av teknisk art och utelämnar därför närmare studier av kultur- och stilhistorik. Programmet är också direkt kopplat till en specifik

hembygdsgård och ställs inte i relation till andra hembygdsgårdar. Närmare analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende utelämnas likaså.

Besiktningen av byggnaderna görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Detta kräver omfattande undersökningar och görs i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage som inte redovisas. Med hjälp av *Checklistan* skall dock föreningen själv kunna upptäcka skador och behov innan akuta åtgärder blir nödvändiga. Återkommande revideringar av programmet krävs likaså för att programmet skall förbli aktuellt. Plan för revidering presenteras under kapitel 1.1.3.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall inte fungera som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att programmet skall användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i skadeinventeringen skall tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar när arbetet väl skall utföras. Dessa avgränsningar måste finnas då programmet skall förbli aktuellt över en längre tid. Skador och behov förändras med tiden och kan därför kräva olika åtgärder beroende på när arbetet utförs. Av den anledningen måste alla arbeten föregås av en projektering med en undersökning av den aktuella skadan och förslag på vidare åtgärder.

1.1.3 Revidering och utökning

För att hålla underhålls- och åtgärdsprogrammet aktuellt under lång tid måste återkommande revideringar göras. Revidering av enskilda delar av programmet skall göras då betydande förändringar skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaderna, förändringar i gällande lagtexter, förändringar i hembygdsföreningens användning och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och åtgärdsprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens vart 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak programmets del 3 med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av programmet skall studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att programmet skall arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning med nödvändiga förändringar. Ifyllda check- och åtgärdslistor skall behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Om en utökning av programmet blir aktuell skall de nytillkomna delarna följa programmets grundstruktur. I samband med detta bör Stockholms läns museum eller annan antikvarisk expertis kontaktas för att hjälpa till med byggnadsinventeringen och byggnadsbeskrivningen, samt eventuell skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag.

När en revidering är genomförd skall följande tabell fyllas i med *Datum, Revideringen eller utökningens omfattning* samt signeras av *Ansvarig*. Kopior av de sidor revideringen omfattar skall sedan skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län.

Datum	Revidering eller utökning omfattar	Ansvarig

1.1.4 Gällande lagstiftning

En mängd lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och dess omkringliggande marker. I lagarna ryms även bestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer eller områden. Lagar och förordningar som är av vikt att känna till för hembygdsföreningarnas verksamhet följer nedan.

Plan- och bygglagen

All befintlig bebyggelse i Sverige berörs av *Plan- och bygglagen*, PBL, som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en rad byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, som omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Tekniska egenskaper som inte kräver bygglov behandlas i samband med en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras, varför kommunen bör kontaktas vid åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL:s 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Normalt berörs hembygdsgårdarna alltid av 13§ såsom kulturhistoriskt särskilt värdefulla, men givetvis även av de övriga.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

I andra kapitlet i *Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.*, BVL, behandlas nio tekniska egenskapskrav. Dessa gäller byggnader som ska uppföras eller befintlig bebyggelse som ska ändras. Bland kraven ryms bl.a. *bärförmåga, stadga och beständighet och lämplighet för avsett ändamål*. Som andra punkt finns *säkerhet i händelse av brand*. Punkten rymmer allt från utrymningssäkerhet och skydd mot brands uppkomst till skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet. De tekniska

egenskapskraven skall iakttas med beaktande av de varsamhetskrav som finns i 8 kap. PBL. Detta innebär att för äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse ska kraven uppfyllas men det kan ske med hänsyn till kraven på varsamhet.

Kulturminneslagen

I *Kulturminneslagen*, KML, finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt om utförsel och återlämnandet av kulturföremål. Det är länsstyrelsen som har tillsyn över kulturminnesvården i länet medan Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet.

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

1§ En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar

Fastigheten har beteckningen Verkstaden 18. Adressen är Verkstadsgatan 6 i Norrtälje. Fastigheten ägs och förvaltas av Stiftelsen Motorfabriken Pythagoras.

1.1.6 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning

Fabrikens har nuvarande funktion industrimuseum.

1.2 KÄLLOR

- Allmänna uppgifter om hembygdsföreningen har sammanställts av Hedvig Bellberg, med stöd av hembygdsföreningens uppgifter. Situationsplan har hämtats från FMIS, Riksantikvarieämbetet 2012-11-30, och den resta planen har lånats från hembygdsföreningen (kapitel 2.1.2).
- Uppgifter om hembygdsföreningens fastigheter, försäkringar samt föreningens användning av och målsättning med hembygdsgården är förmedlade av hembygdsföreningen (kapitel 1.1.5, 1.1.6, 1.3).
- Samtliga bilder är tagna av Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum under 2012 och finns registrerade i museets arkiv (kapitel 2.1.2 samt försättsblad).

1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK

Pythagoras är en genuin fabriksmiljö från förra seklets början. I doften av järn och olja kan besökarna uppleva Sveriges utveckling till industrination. Miljön är oförändrad sedan den siste arbetaren lämnade fabriken. Verkstads AB Pythagoras grundades i Norrtälje 1898 och kom snabbt att bli stadens största arbetsplats. Här tillverkades olika verktygsmaskiner och framförallt tändkulemotorer, vilket företaget kom att bli känt för.

Från fabriken i den lilla staden Norrtälje skeppades motorer ut till alla världens hörn. Fabriken står kvar i nästan orört skick, sedan verksamheten dog ut på 1960-talet. Hela produktionslinjen finns kvar; från kontoret med ritningar och andra arkivalier till maskinhallen med motorer och maskiner.

Idag visas den gamla fabriken som ett levande museum. Fortfarande snurrar svarvar och fräsmaskiner, smattrar remtransmissionen i taket och dunkar tändkulemotorerna i fabrikshallen under visningarna. När dörren öppnas till fabriken kliver besökaren rakt in i en svunnen tid.

1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE

Hembygdsrörelsen har en viktig historia i det moderna svenska samhället. Som en motvikt till det växande industrisamhället började intresset för den traditionella allmogekulturen att växa sig stark under slutet av 1800-talet. Friluftsmuseer skapades med Skansen i spetsen och på landsbygden startades de hembygdsföreningar som i förlängningen skulle bilda Samfundet för hembygdsvård 1916. Den stora uppgiften då var att rädda allmogens byggnader och föremål vilket resulterat i stora samlingar med omfattande kulturvärden runt om i landet. Det medvetna insamlandet från hemsöcken har medfört att det idag finns byggnader, föremål och arkiv hos hembygdsföreningarna med mycket stora värden för den lokala historien. I ett nationellt perspektiv utgör de också en viktig grund för jämförelser, kartläggning och forskning. Med sin goda tillgänglighet utgör de populära platser för midsommarfirande, skolbesök, marknader och andra arrangemang, och som förmedlare av lokala byggnadstraditioner en kunskaps- och inspirationskälla för allmänheten.

Pythagoras industrimuseum utgör byggnadsminne vilket tydligt klargör anläggningens bevarandevärden. Miljön är särpräglad såväl utseendemässigt som byggnadstekniskt. Anläggningen byggnadsminnesförklarades 15 april, 1991.

Föreningen har sedan tidigare en påbörjad vårdplan där viktig historik och lägesbeskrivning förekommer. Den bör fortsättningsvis ses som ett instrument för synsättet av fabriken som värdebäare. Observeras bör även att detta vård- och underhållsprogram är en enkel modell av vårdplan, som för ett byggnadsminne av Pythagoras rang kommer att behöva kompletteras med ytterligare information och studium inför varje mer omfattande åtgärd.

Byggnadsminnesförklaringen meddelar:

Motorfabriken Pythagoras stod i huvudsak färdig i sitt nuvarande skick år 1916. Byggnaderna ger sammantaget en god bild av en industrialanläggning från 1900-talets första årtionden. Vad som ger Pythagoras ett speciellt kulturhistoriskt värde är att den bevarade maskinparken tillsammans med övrig inredning och ett fullständigt företagsarkiv även ger en skildring av arbetsmiljön. I allt väsentligt är fabriken oförändrad sedan 1930-talet, men till stora delar går den nuvarande inredningen tillbaka till tiden för första världskriget. Det finns ett fåtal

industrimiljöer bevarade från denna tid men Pythagoras torde vara unikt som exempel på det tidiga 1900-talets mekaniska tillverkningsindustri. Anläggningen har därför ett riksintresse genom den kunskap den ger oss om industrins genombrottsskede i Sverige.

Skyddsföreskrifterna meddelar att:

1. Byggnaderna 1, 2 och 3 inte får rivras eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I byggnaderna 1, 2 och 3 får inte göras ingrepp i stomme
3. I byggnad 1 får inte göras ändring av rumsindelning (se beslutet för spec.). Ej heller får i dessa delar den fasta inredningen avlägsnas eller ändras genom ingrepp eller på annat sätt.
4. Byggnaderna 1, 2 och 3 skall underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt och med sådant material att det kulturhistoriska värdet inte minskas.
5. Fastigheten Verkstaden 18 får inte ytterligare bebyggas. Fastigheten skall hållas i sådant skick att byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas.

KÄLLA: Beslut - Byggnadsminnesförklaring, Länsstyrelsen i Stockholms län, 1991-04-15, Dnr 11.392-78-84

Riksintresset meddelar: Norrtälje [AB 84]

Motivering:

Stadsmiljö av småstadskaraktär, med såväl fiske och sjöfart som handel och hantverk som ekonomisk bas, präglad av det tidiga 1600-talets stadsbyggande och industriella satsningar, svenskt trästadsbyggande men även av förändringarna under 1800-talets andra del, då staden utvecklades till centrum för kommunikationer och samhällsservice för ett större område och till småindustriort och bad- och rekreativmiljö. (Kust- och skärgårdsstad).

Uttryck för riksintresset:

Det oregelbundna planmönstret av närmast medeltida karaktär som tillkom vid stadens grundande 1622, med långgator på båda sidor av ån, korta tvärgränder och små och oregelbundna torg, den småskaliga, mestadels slutna, träbebyggelsen. Spår av gevärsfaktoriet, bl.a. Roslagsmuseets nuvarande byggnad. Lämningar av äldre hamnanläggningar och järnvägen.

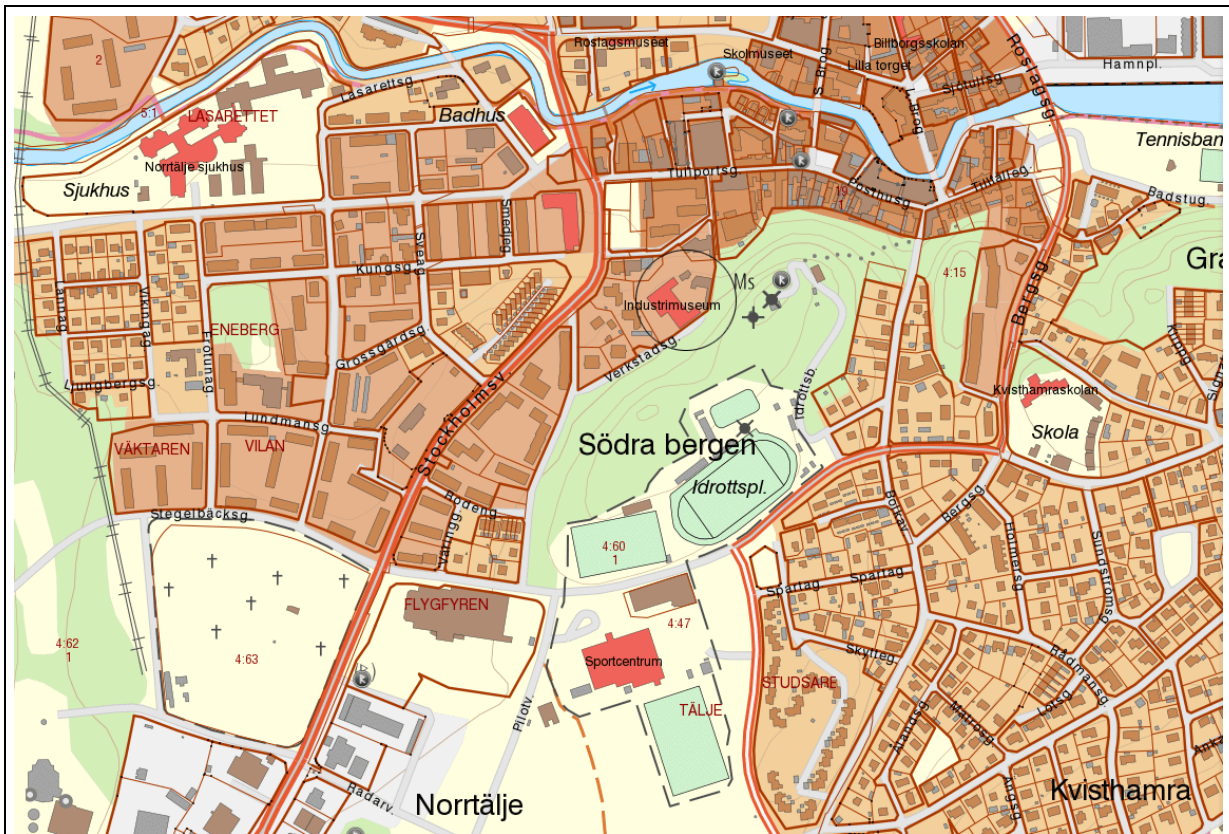
Offentliga byggnader som rådhuset, det tidigare kronohäktet, gamla brandstationen och Stadshotellet samt bebyggelse som hör samman med badorten och den på platsen från sekelskiftet utvecklade turistnäringen.

2.1 BYGGNADSINVENTERING

2.1.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt vilka byggnader som finns inom hembygdsgården. Situationsplanen visar byggnadernas placering och orientering enligt väderstrecken med norr uppåt i bild. Benämningen av byggnaderna är desamma som allmänt brukas inom hembygdsföreningen. Byggnader ägda av föreningen men placerade utanför hembygdsgården redovisas i text och bild och om möjligt även i situationsplanen.

2.1.2 Situationsplan

Nr	Byggnad - funktion förr och nu	Foto
1	PYTHAGORAS INDUSTRIMUSEUM I byggnaden låg fabriken där motorerna tillverkades. I övervåningen finns mottagningsrum som idag hyser bibliotek och kontor högst upp finns en vind med förvaring samt ett vilorum. I fabrikslokalerna står det mesta orört och visas idag upp som museum över verksamheten.	
2	STALLET I stallet finns det förråd och aktiva verkstäder. Längan rymde ett stall och förråd. I stallet huserade transporthästarna. Det har berättats att från början fanns det två hästar som arbetade åt fabriken.	
3	VAKTMÄSTARBOSTADEN Vaktmästarbostaden är inredd med en fiktiv utställning och en utställning över levnadsförhållandena under 1940-talet, utställningarna är pedagogiskt utformade för barn. Halva huset var tidigare fabriken förråd och den andra halvan fungerade som bostad åt vaktmästarfamiljen under industritiden.	

2.2 BYGGNADSBESKRIVNING

2.2.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsbeskrivningen är uppdelad under sju rubriker med syfte att ge kunskap om byggnadens olika delar med avseende på material, uppbyggnad och funktion för den följande skadeinventeringen.

<i>Plan</i>	beskriver byggnadens planlösning.
<i>Konstruktion</i>	omfattar byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock.
<i>Exteriör</i>	omfattar byggnadens utvändiga delar såsom tak, vindskivor, panel, fönster, dörrar, förstukvist med mera.
<i>Interiör</i>	omfattar byggnadens fast inredda delar såsom golv, tak, lister, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, tapeter, väggmåleri med mera.
<i>Installationer</i>	omfattar byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand- och inbrottsskydd.
<i>Klimat</i>	beskriver ventilationen i byggnaden samt dess eventuella klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet.
<i>Tillgänglighet</i>	berättar om eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden.

2.2.2 Byggnad 1 Pythagoras industrimuseum

	Beskrivning
Plan	Fabriken innehåller stora verkstadsgolvet/fabriken, lilla verktygsverkstaden, vaktmästarkontoret, reservdelslagret, varggropen eller barnens Pythagoras, generatorrummet, pannrummet, kök, f.d. smedjan – idag butik, reception och café, i övervåningen bibliotek, kontor, privata utrymmen, pigkammare och råvind med takstolar. Barnens Pythagoras var tidigare provkörningshall.
Konstruktion	Konstruktionen är utförd med stengrund, cementsockel mot norr, tegelmurar (trävägg mot väster), sågtandstak samt mittparti med sadeltak
Exteriör	Fabriken är uppförd i rött tegel, tillsynes i god kondition, med ljus bred fog, och har en grå stengrund och ett svart plåttak som avslutas med fotrännor och stuprör. En hög rund tegelskorsten av gulare tegel kröner fabriken. Fönstren har olika utförande, bl.a. rundbågiga fönster avdelade med två korsande mittposter och en övre tvärpost, i de övre lufterna förekommer fyra rutor i varje luft och i de nedre två rutor i varje luft, på takfallen finns stora fönster med en luft och tjugo rutor i vardera, även förekommande är tvåluftsfönster med tre rutor samt stora rundbågiga fönsteröppningar med tre korsande mittposter och två tvärposter, varav den övre mindre. Dessa fönster har totalt åttio rutor vardera och finns i barnens Pythagoras. Barnens Pythagoras, den tidigare provkörningshallen var tänkt att kunna utökas mot väster varför den avslutas med en trävägg med röd liggande träpanel, fönstren på denna vägg är utförda med fyra lufter (tre mittposter) med åtta rutor i vardera luft, dessa har vita bågar, karmar och foder. Övriga fönster är gråblå målade, liknande bly. Fönstren är försedda med plåtbleck, fönstren i ”sågarna” är delvis övertäckta. Det förekommer både kopplade fönster och fönster med innanfönster. Dörrarna är utförda i samma gråblå nyans och de flesta är original.
Interiör	Fabriken fungerar som utställningslokal över verksamheten och det mesta finns intakt bevarat. I den nedre delen av fabriken finns en verksamhet för barn där de kan lära sig om industrin m.m. I inredningen korsar både järn- och träbalkar taket, taken är klädda med träpaneler, golven av betong och väggarna hårda, i flera fall putsade murar
Installationer	Fjärrvärme, vatten, el för belysning
Klimat	Uppvärm/underhållsvärme
Tillgänglighet	Ok

2.2.3 Byggnad 2 Stallet

	Beskrivning
Plan	L-formad plan med förråd och verkstäder
Konstruktion	Grund med kolstybb och jord, cementsockel, regelverk, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel och liggande brädpanel, plåt som taktäckning, plåthängrännor, trähängrännor mot norr, mot norr vedbodas, fönsteröppningar med gröna foder och vita bågar och karmar, två lufter med tre rutor vardera, svarta portar, gröna vindskivor och plåtvindskivebeslag
Interiör	Takås, och takstolar, bräddinnertak, sand- och jordgolv i förråd, trä- och betonggolv i stalldelen och lidret. I förrådslängan full takhöjd, i stalldelen och lidret bjälklag. Isolerad verkstad mot norr ”Svens verkstad”.
Installationer	El för belysning, luftvärmepump, containrar
Klimat	Självdreg samt underhållsvärme
Tillgänglighet	Ok

2.2.4 Byggnad 3 Vaktmästarbostaden

	Beskrivning
Plan	Stuga med förstuga, kök, rum och två kamrar
Konstruktion	Uteventilerad murad grund av sten och cement, regelverk, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad liggande träpanel, hängrännor och stuprör i plåt, gröna knutbräddor, fönsteröppningar med gröna foder, vita bågar och karmar, fyra lufter med en ruta vardera (korsande mitt- och tvärpost), de övre kvadratiska, mot söder även finns ett fönster med två rutor med tre lufter vardera, mot norr ett skivförsatt fönster, på vind två små kvadratiska gluggar samt ett fönster med sex rutor, tjär-/asfaltpapp som taktäckning med plåtvindskivebeslag, veranda/altan med köksdörr och vita snickeridetaljer, bl.a. räcken och pelare
Interiör	Pärilspontbröstningar och tapeter, även liggande pärilspont, pappspända tak, skurgolv/brädgolv, kök med spis och plattor, rostfri bänk, 40-talsbeslag, isolerad råvind med takstolar
Installationer	Vatten, direktverkande el (elradiatorer) samt el för belysning
Klimat	Underhållsvärme
Tillgänglighet	Trappa om fem steg med kort ledstång på ena sidan

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

3.1.1 Begrepp och definitioner

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stockholms läns museum med hjälp av *Checklistan*. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadernas tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen skall ge en god överblick av byggnadernas tillstånd vid inventeringstillfället samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa skall upptäckas i föreningens fortsatta användning av detta program.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och skall främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas. I åtgärdsbeskrivningen ska även material och metoder framgå så att dessa blir de bäst lämpade för den aktuella byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glasrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iakttä okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Till skillnad från byggnadsbeskrivningens uppdelning av byggnaden i sju rubriker under kapitel 2.2.1, utgår skadeinventeringen från endast fyra. Under rubriken *Övrigt* ingår här *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*. Byggnadsbeskrivningens *Plan* utelämnas då detta är en beskrivning av byggnadens planlösning och inte en byggnadsdel. Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Skadeinventeringens rubriker motsvarar i stort check- och åtgärdslistornas rubriker.

<i>Byggnadsdel</i>	berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Kondition</i>	beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig i. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
<i>Åtgärd</i>	berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Prioritet</i>	berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns i åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd.

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

3.1.2 Byggnad 1 Pythagoras industrimuseum

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fönster mot öster, särskilt 2-5 t.v. om dörr	Saknar kitt eller sprickor i kitt, bågar och karmar flagar färg	Eg. omfattande fönsterrenovering för flera av husets fönster, kitta om och skrapa och måla, använd trad. het linolja och linoljefärg samt kitt (ordna kursverksamhet för detta?)	2-3
	Fönster mot norr	Som ovan	Som ovan	2-3
	Norrsidan fönsterbleck	Bleck med dålig avrinning	Bankas till så att de får bättre avrinningsduglighet	1
	Kontorets sydsida, västra fönstret, bleck	Naturligt slitage och rost	Borstas och behandlas med linolja samt målas	2
	Fönster mot väster pannrumsdelen	Bågarna i renoveringsbehov	Som ovan samt byt ut spik till sorten hästkosöm som är kilformad och inte förstör bågarna	1-3
	Järnbeslag utmed fasaden	Rostiga	Borstas och behandlas med kallpressad linolja som rostskydd	2-3
	Vattbrädorna	Naturligt slitage, rötskadade	Täck alt. med plåt, taket i övrigt är utfört med en taktäckning i plåt	2
	Grunden på cafédelen samt undersida fönster	Tegel löst och fogen otillräcklig	Fogas om	2
	Sydsidan (där det stått en ångmaskin)	Fog mellan tegel saknas under fönster	Som ovan	2
	Brunnar under cementrännorna, nedanför rännalarna	Löv och jord	Rensas	1-Å
	Ingång pannrummet	Överstycke rekonstrueras i ex.vis ursprungsutseende, se stallet ang. dörrparet	Om dörrparet passar, undersök om ingången kan återställas, alt. med säkerhetsdörr innaför	2
	Vattbrädor och vindskivor mot väster och öster på pannrummet	Oavslutade plåtarbeten	Åtgärdas	2
	Rännalarna på taket	Läckage	Tätas med godkänt/tidigare använt tätningsmaterial	1
	Norrsidan takfall utanför bibliotek	Röda spår i taktäckningen (har färgen släppt och fläckarna utgör rost?)	Målas på nytt enligt tidigare utförande, frångå inte materialval, samma sorts skydd och färg används som tidigare	1
Interiör	Barnens Pythagoras	Elskåp och "sladdmur" ovan trappa längs östvägg	Göm alt. elskåp och täck över murpartiet med någon form av lock	1

	Innerväggar i stora hallen/mittskeppet bl.a. vägg utanför köket	Naturligt slitage	Överväg att låta konservator se över väggar och fästa upp skador samt putsa på utvalda ställen (bl.a. t.h. om dörr till köket)	2-3
	Innertak i verktygsverkstaden	Som ovan	Som ovan med individuell utgångspunkt för skadebilden	2-3
	Innertak mot söder i generatorrummet samt i stora hallen/mittskeppet	Vattengenomslag	Täta tak enligt exteriöra förslag, håll under uppsikt	Å
Övrigt	Tegelhörnen där fabriken var tänkt att förlängas mot väster	Sätt upp skyltar som berättar historien om byggnaden	Ur pedagogisk aspekt kunde skyltar beskriva vad dessa hörn avspeglar	2

3.1.3 Byggnad 2 Stallet

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	(høj- och sänkbara pelare på gårdssidan under tak)	(Järn rostangripna)	(Borstas och linoljebehandlas som rostskydd)	(1-3)
Exteriör	Portar stald delen	Naturligt slitage	Stryks med Roslagsmahogny	2
	Som ovan	Skador i nederdel i någon dörr	Behåll dörren tillsvidare, tillräckligt mycket luft tränger in nedtill för att torka ur träet	3
	Trähänggränna över norrsidan, stald delen	Ger otillräcklig avrinning	Förlängs utmed resterande del av fasad	1
	Fönster mot norr, nedre fönster	Saknar kitt eller sprickor i kitt	Kittas om med trad. linoljekitt	2-3
	Fönster mot norr, förrådslängan, andra fönstret från öster	Glas sprucket i ruta nere	Byts alt. ut mot gammalt välliknande glas	2
	Sydsidan	Klotter och algpåväxt nedtill på vägg	Klottersaneras, tvättas och målas och alt. kapas nederdel av vägghpanel och ersätts med offerbrädor, som enklare kan bytas när de blir rötskadade. Fuktens väg i den övre panelen kommer avstanna.	2
	Det galvaniserade plåttaket mot söder	Fortfarande omålat	Dags att målas	2
	Västsidan	Fuktig i marken	Dräneras i samband med eventuellt toalettbygge i förrådet	2-3
	Grenverk och träd möt öster	Alltför lummigt mot denna gavel	Rensas ur och beskärs	Å
Interiör	Innertak/bjälklag lidret och stallet	Rötskadat samt faller delvis ner	Bjälklaget behöver förstärkas innan det är säkert att gå på	1-2
	Vägg i förrådet	Väggen är byggd av ett äldre dörrpar	Mät dimensionerna på detta för att se om dörrarna överensstämmer med saknat dörrpar i fabriken (ingången till pannrummet)	1
Övrigt	(Fönstersmygar)	(Ohyra, smuts och damm)	(Städas)	(Å)

3.1.4 Byggnad 3 Vaktmästarbostaden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Offerbrädorna nedtill på fasader	Naturligt slitage	Målas med rödfärg	2
	Mittfönstret på norrfasaden	Naturligt slitage i bågen, särskilt upptill	Skrapas och målas därefter med linoljefärg	2
Interiör	Vävspända tak i bostaden	Pappen spricker	Överväg att spänna om taken	3
Övrigt	Humlen på sydsidan mot väster	Spaljé med växter mot fasad kan ge upphov till rötskador i panelen	Flyttas	1

3.2 GENOMFÖRANDE

3.2.1 Checklista

Checklistan skall användas för att få en god överblick över respektive byggnads skick och behov av åtgärder. Kontrollen bör genomföras en gång per år.

Checklistan är uppdelad i ett antal rubriker. Varje byggnad redovisas separat, och på samma sätt som i skadeinventeringen kontrolleras byggnadens delar utifrån *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt*. *Byggnadsdel* berättar vilken del av byggnaden som skall kontrolleras. *Åtgärd* beskriver vilken typ av kontroll som skall göras. När kontrollen är utförd noteras detta med datum och signatur under *Kontroll utförd* och *Ansvarig kontrollant*.

Användningen av checklistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med vid kontrollen. Efter att respektive byggnad kontrollerats noteras detta i checklistan och signeras. Om kontrollen medför upptäckten av en skada som kräver åtgärd, noteras detta i *Åtgärdslistan*. Likaså noteras slitage som bedöms kräva normalt underhåll i åtgärdslistan. Underhållsåtgärderna skall inte noteras som akuta utan istället vara underlag för planering av framtida insatser. Detta förklaras närmare under följande rubrik, 3.2.2 *Åtgärdslista*.

Checklistan och skadeinventeringen följer till största del samma upplägg. Rubrikerna *Byggnadsdel* och *Åtgärd* svarar mot varandra men inte *Kondition* och *Prioritet* som saknas i checklistan. Under dessa rubriker redovisas byggnadsdelens skick vid inventeringstillfället, vilket ligger till grund för åtgärder och prioritet och redovisas därför inte ytterligare i checklistan. Även indelningen av byggnaden i *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt* följer skadeinventeringen. I checklistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

3.2.2 Åtgärdslista

Åtgärdslistan skall användas för att planera och genomföra åtgärder. De behov som upptäcks vid kontrollen enligt checklistan noteras på åtgärdslistan för att ge en bild av arbetets omfattning. På åtgärdslistan noteras såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. Under rubriken *Prioritet* anges om åtgärder skall vidtas akut, inom 1-3 år eller 3-5 år. Åtgärden kan även vara årligen återkommande och markeras då med ett Å.

Åtgärdslistan är, liksom checklistan, uppdelad i ett antal rubriker. Till skillnad från checklistan sammanfattas hela byggnaden under en lista för respektive byggnad. Den del som är aktuell för åtgärd noteras under *Byggnadsdel*. *Skada eller underhållsbehov* beskriver vad som skall åtgärdas. *Skadan noterad* berättar när noteringen gjordes. *Skadan noterad av* berättar vem som noterat skadan eller behovet. *Prioritet* beskriver inom vilken tid åtgärden skall utföras. *Myndighetskontakt* berättar om kontakt med berörd myndighet tagits för tillståndspliktiga åtgärder. *Föreslagen åtgärd* beskriver hur arbetet skall göras. *Åtgärd utförd av* berättar vem som gjort arbetet. *Slutbesiktning* berättar när arbetet avslutades. *Åtgärd besiktigad av länsmuseet* berättar om och när Stockholms läns museum besiktigat utfört arbete. I åtgärdslistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

Användningen av åtgärdslistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med i arbetet. Skador och underhållsbehov som upptäcks vid kontroll enligt *Checklistan* noteras då direkt på åtgärdslistan. Handlar det om underhållsåtgärder skall dessa ej noteras som akuta. Endast skador bedöms kräva akuta åtgärder, vilka givetvis kan

innefatta långt gånget eftersatt underhåll. Underhållsåtgärder anges istället med den tid inom vilken åtgärden skall vidtas, det vill säga prioritet 2 eller 3. I listan anges vilken byggnadsdel som avses samt när noteringen gjordes, därefter skall åtgärder planeras och utföras innan de slutligen besiktigas och stryks från listan. Detta gäller såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. *Kom ihåg att det är viktigt att berörda myndigheter kontaktas vid åtgärder som kräver tillstånd!*

Beskrivningen av *Skada eller underhållsbehov* samt *Föreslagen åtgärd* skall hållas kort och summarisk, mer utförlig beskrivning görs i projekteringen och dokumentationen av arbetet.

Åtgärdslistans upplägg är avsett att skapa en tydlig historik över utförda och ännu ej utförda åtgärder vilket gör det möjligt att se vad som gjorts eller skall göras, när det gjordes och av vem. Använda listor skall således sitta kvar i pärmen för att fungera som referensmaterial. Kopior av ifyllda åtgärdslistor skall efter avslutade arbeten skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholm.

Kom ihåg att fotodokumentera byggnadsdelen såväl innan som under och efter utförda arbeten!

3.2.3 Check- och åtgärdslistornas tillämpning

Listorna är skapade för att fungera som ett verktyg i underhållet av hembygdsgårdens byggnader. Genom att rutinemässigt gå igenom checklistans poster erhålls en god överblick över behoven av åtgärder, vilket möjliggör planering av arbetet i god tid. Dessutom undanröjs potentiella problem som en konsekvens av eftersatta underhållsåtgärder genom rensning av hängrännor, nedklippning av gräs och sly med mera. Listorna är också avsedda att fungera som dokumentation av utförda arbeten, något som gör att uppföljningen blir enkel och oberoende av vem som för tillfället är ansvarig för hembygdsgårdens skötsel.

Ambitionsnivån på arbetet med underhålls- och åtgärdsprogrammet bör vara hög, men utan krav på professionell kunskap. Det viktiga är att upptäcka och notera skador och behov för att undvika framtida problem. Formuleringarna i åtgärdslistan skall hållas korta och direkta. Utförligare beskrivningar görs av fackmän i nästa steg då arbetsinsatserna skall projekteras.

3.3 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD

3.3.1 Rådgivning

Stockholms läns museum har som uppdrag att regionalt verka som rådgivande instans i frågor kring byggnadsvård. Rådgivningen är kostnadsfri vid ett första besök på museet men kan även göras per telefon beroende på omfattning. Detta är en möjlighet som väl bör utnyttjas i hembygdsföreningens arbete med underhållet av sina byggnader. I samband med utökade undersökningar av skador och behov enligt åtgärdslistan bör länsmuseum kontaktas för rådgivning. Museet kan även bidra med namn på företag med erfarenhet av kulturhistoriskt intressant bebyggelse då arbete skall utföras. Generellt bör länsmuseum ses som en tillgång och naturlig samarbetspartner i underhållsarbetet, med god inblick i allt från gårdens historik, lämpliga åtgärder och hantverkare till bidragsmöjligheter och lagstiftning.

Adress: Stockholms läns museum, Järnvägsgatan 25, 131 54 Nacka
Telefon: 08-586 194 00
Hemsida: www.stockholmslansmuseum.se

3.3.2 Projektering

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är till för att på ett tidigt stadium upptäcka behovet av nödvändiga insatser. Avsikten är att arbetet ska kunna planeras i god tid för att säkra finansiering och ett tillfredställande resultat. God framförhållning krävs också då vissa arbeten är bygglovpliktiga, vilket innebär att kommunen måste kontaktas. Det samma gäller om byggnaden är byggnadsminnesförklarad, då måste tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vid åtgärdernas utförande måste lämplig fackkunskap anlitas för en komplett åtgärdsbeskrivning. Detta måste ske då synbara mindre skador kan dölja större och allvarigare skador som inte kan upptäckas utan mer omfattande undersökningar.

Stockholms läns museum har ett stort kontaktnät med hantverkare runt om i länet. Hembygdsföreningen bör alltid begära in referensobjekt från hantverkare som kontaktas för kommande arbeten. Det kan vara lämpligt att låta fler än en firma bedöma och beräkna de kommande arbetena eftersom olika firmor kan bedöma åtgärderna på skilda sätt. Av den anledningen kan även slutsumman variera. Det är viktigt att se på de beräknade arbetenas omfattning, tid, material och metoder, och väga in detta i slutsumman.

God byggnadsvård präglas av långsiktigt tänkande, rätt metoder och material samt respekt för byggnadens värden och historien den berättar. Tänk på att vissa arbeten, exempelvis fönsterrenovering, omläggning av spåntak, murningsarbeten och målning, ofta är av stort intresse för allmänheten. Utnyttja dessa tillfällen för att arrangera workshops där deltagarna får lära sig hantverket samtidigt som de gör en insats för hembygdsföreningen. Likaså kan det vara en möjlighet att hålla öppet hus där såväl hembygdsgården som hantverket visas.

3.3.3 Finansiering

Generellt bör alla arbeten föregås av en väl underbyggd kostnadsberäkning. Större arbeten kräver kanske även att bidrag söks samt att flera entreprenörer tillfrågas. För att möjliggöra eventuell finansiering från någon stiftelse, kommunen, länsstyrelsen, staten eller EU måste kostnadsberäkningen och planeringen av arbetet göras med god framförhållning. Viktigt i dessa sammanhang är att samtliga kostnader tas med i beräkningen; etableringskostnader,

resor, eventuella traktamenten, städning, el, vatten, eventuella tilläggsarbeten med mera. Kom ihåg att som uppdragsgivare är hembygdsföreningen skyldig att kontrollera att det aktuella företaget innehar F-skattsedel. När beslut har fattats om vilket företag som skall utföra arbetet skall betalningsvillkoren tydligt framgå.

Stiftelser

Medel avsedda för kultur finns att söka från olika stiftelser. Stiftelsernas tillgångar och regelverk styr storleken på de medel som går att söka, vilket innebär skiftande möjligheter till utdelning. Stiftelsernas regelverk styr även vad som går att söka medel för, vilket medför att endast vissa kan bli aktuella för hembygdsföreningen. Information om vilka stiftelser som finns samt vilka regler som gäller fås hos länsstyrelsen, telefon 08-785 40 00, eller på internet www.stiftelser.lst.se. Även Sveriges hembygdsförbund har uppgifter om stiftelser med möjlighet för hembygdsföreningen att söka medel från. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på stiftelse.

Kommunala bidrag

Det finns inget gemensamt regelverk för hur bidrag till kommunernas föreningar skall fördelas, detta ansvar ligger på respektive kommun och ser därför olika ut. Bidragen är dock begränsade och delas oftast med övriga föreningar inom exempelvis idrotten. Uppdelningen av bidragen ser olika ut inom respektive kommun, men generellt prioriteras de löpande utgifterna såsom hyror, uppvärmning, underhåll, försäkringar, arrende, sophämtning, snöröjning, vaktmästeri etc. Bidrag till kostnadskrävande investeringar finns men dessa är starkt knutna till den ekonomiska situationen. För att få svar på rådande förutsättningar bör aktuell kommun kontaktas. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på typ av bidrag.

Statliga bidrag

Länsstyrelsen har bland annat som uppgift att fördela medel för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa medel utgår från Riksantikvarieämbetet på central nivå och fördelas på landets länsstyrelser efter äskande baserat på länets totala behov. Således konkurrerar hembygdsföreningen med privata fastighetsägare och föreningar över hela länet. Arbetet sköts av länsstyrelsens kulturmiljöenhet, som även ger information om förutsättningar och ansökan. Ansökan för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan lämnas in under hela året. Länsstyrelsen har även som uppgift att fördela landsbygdstöd till områden utanför landets tätorter. Detta stöd är uppdelat på flera olika områden, avsedda att stödja odlingslandskapet såväl som landsbygdens övriga miljöer, vilket kan vara till gagn för hembygdsföreningen. Information fås hos länsstyrelsen.

Via Boverket är det möjligt att söka statliga medel för ickestatliga kulturlokaler och allmänna samlingslokaler. Dessa bidrag riktar sig mot standardhöjande reparationer, om- och nybyggnad, handikappanpassning med mera. Staten avsätter varje år en summa för ändamålet och ansökan skall lämnas in senast i september eller december beroende på bidrag. Mer information kan fås hos Boverket, telefon 0455-35 30 00, eller på internet www.boverket.se.

EU-medel

Olika program inom EU medför ekonomiska bidragsmöjligheter för hembygdsföreningen. Ansökan och kraven för att medel skall erhållas är dessvärre ofta omfattande vilket gör denna möjlighet betydligt mer komplicerad än övriga. Satsningarna är fleråriga och ger möjlighet till stora projekt som löper över 1-3 år. Information kan fås hos kommunens EU-samordnare eller länsstyrelsen. Datum för sista ansökan skiftar beroende på program.